

SEGMENT NECUNOSCUT DE DRUM ROMAN ÎNTRE ACIDAVA (ENOȘEȘTI) - SLATINA - ARCEȘTI, ÎN SECTORUL MEDIU AL LIMES ALUTANUS*

PAUL I. DICU**

În timpul numeroaselor cercetări arheologice întreprinse pe valea Oltului, în zona orașului Slatina, județul Olt, inclusiv pe traseul Limes Alutanus, în anii 1937-1949, am descoperit resturi din drumul roman amplasat între localitățile Enoșești-Acidava (com. Piatra-Olt), capul vestic al podului rutier de la Slatina și satul Arcești-Cot (com. Pleșoiu). În anii 1937-1938 am observat elemente din drumul roman, în timp ce mergeam pe o potecă prin zăvoiu din dreapta Oltului, cu o densitate mare de arbuști, arbori etc., spre satul Salcia (com. Slătioara), în direcția vest-nord-vest, apoi spre satul Arcești-Cot (com. Pleșoiu), până la moara modernă din Arcești¹.

În unele locuri puteau fi văzute profiluri pe toată grosimea drumului, caracteristice tehnicii utilizate de constructorii romani. În apropiere de satul Arcești-Cot, pe o lungime de câțiva metri, am găsit porțiuni de drum pavate cu blocuri de piatră lăsonată (in situ), ieșite la lumină în urma unor inundații care au accelerat eroziunea verticală și laterală, apele dislocând mari cantități de argilă, nisip, pietriș de la suprafața terenului. În alte puncte drumul roman era pavat cu pietre luate din albia minoră a Oltului sau cu pietriș bătut, uneori cimentat (cimentul a fost folosit și la fixarea

* Comunicare prezentată la sesiunea anuală a Muzeului Județean Argeș, noiembrie 2002 și fragmente din comunicări susținute la ședințe și sesiuni științifice în Slatina, (1939-1945), București, (1945-1949), Pitești (1952-1989) ș. a. Numeroase detalii sunt incluse în lucrarea *Descoperiri arheologice și numismatice între Limes Alutanus și Limes Transalutanus (perioadele geto-dacică și daco-romană)*, în curs de definitivare pentru tipărire.

** Pitești.

¹ Cercetările arheologice s-au desfășurat în anii 1937-1945, în cadrul secției de istorie a Societății literare și științifice „Titu Maiorescu” a elevilor și profesorilor de la Liceul „Radu Greceanu” din Slatina - Olt, în colaborare cu activul Comitetului organizatoric pentru înființarea muzeului de istorie al județului Olt (CO-MIO). Autorul articolului de față, în perioada respectivă, a îndeplinit mai multe misiuni: responsabil al secției amintite, ajutor de bibliotecar (în sala bibliotecii liceului erau depozitate obiecte arheologice găsite în județul Olt și în alte județe apropiate), secretar adjunct al CO-MIO, ghid al expozițiilor periodice de istorie și arheologie organizate de CO-MIO în fiecare toamnă și primăvară în Slatina. Pe timpul cursurilor universitare de la București (1945-1949) am continuat investigațiile pe teren. Totodată, am îndeplinit funcția de asistent univ. onorific (1946-1948) pentru arheologie și numismatică antică și de responsabil al cercului științific studențesc din cadrul secției de istorie.

blocurilor de piatră fasonate). În momentul identificării arterei de circulație, lățimea drumului era de circa patru metri².

Pe terenul unde s-a construit noua moară de la Arcești-Cot și în perimetrul acestui obiectiv, înainte și după săparea șanțurilor pentru fundația morii și a altor clădiri anexe sau pentru umplerea lacului construit și folosit de moară pentru răcirea motoarelor și pentru scurgerea apelor au fost scoase la suprafață numeroase materiale de factură romană: cărămizi întregi și rupte (unele ștampilate), mortar, ceramică (vase întregi și cioburi), diferite obiecte de piatră (fier, os, unelte, arme), multe monede romane imperiale timpurii și târzii de bronz și argint (de la Traian la Constantin cel Mare și urmașii săi), monede romano-bizantine. Pe teritoriul satelor vecine, cele mai multe obiecte arheologice au fost găsite fortuit, în cursul lucrărilor agricole sau în timpul unor săpături pentru construcții gospodărești³. Moara fiind amplasată pe o terasă a Oltului este vizibilă de la distanțe mari (15-20 km), mai ales de pe dealul Grădiște din orașul Slatina. Materialele romane scoase la suprafață ne determină să admitem posibilitatea existenței unor construcții militare la Arcești-Cot: turn de supraveghere și semnalare, castellum sau castru, completat cu o așezare civilă. În linie dreaptă, între Enoșești (Acidava) și Arcești-Cot sunt 9 km. Pe cale ocolită, de la Arcești-Cot până la capătul vestic al podului rutier de la Slatina sunt 7 km, iar de aici până la Enoșești, 6 km, în total 13 km.

În anii 1939-1942 am continuat cercetările pe direcția vest-sud-vest, de la capătul vestic al podului rutier de la Slatina, prin satele Slătioara, Criva de Sus și Criva de Jos, până la satul Enoșești (Acidava-castrul și așezarea). Inițial pe acest traseu am descoperit puține urme de drum roman concludente. Inundațiile din iunie 1941 și dezastruoasele inundații de la finele lunii iunie și începutul lunii iulie 1942, când apele au acoperit întreaga luncă (albia majoră) a Oltului⁴, inclusiv partea de vest a orașului Slatina (dealul Grădiște devenise o insulă) au cauzat dislocarea unor imense cantități de pământ de pe întinse suprafețe de teren agricol. Atunci au apărut resturi de drum roman în mai multe locuri, de la podul rutier Slatina, până la Enoșești (Acidava). După încetarea ploilor și retragerea apelor sătenii au adunat materiale romane, inclusiv monede, cele mai multe fiind risipite în perimetrul fostului castru situat între Enoșești și Criva.

Rezultatele investigațiilor din anii 1937-1942 au contribuit la stabilirea traseului segmentului necunoscut de drum roman, în sensul că această arteră era o ramificație, o variantă, care pornea din marele drum roman construit pe valea Oltului, de la Dunăre (Izlaz) până în Transilvania, la Băița, județul Sibiu (castrul și așezarea Caput Stenarum).

² Pentru tehnica utilizată la construirea drumurilor și pentru materialele întrebuințate, vezi: Dumitru Tudor, *Arheologia romană*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 96-103; idem, *Oltenia romană*, ed. a IV-a, Edit. Academiei, București, 1978, p. 45-56, 98-101, inclusiv bibliografia; idem (coord.), *Enciclopedia civilizației romane*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 17 (s. v. Acidava-Enoșești), p. 687 (s. v. Rusidavă).

³ Paul I. Dicu, *Note numismatice[III]*, în revista „Argeș”, XVII, nr. 2/129, Pitești, 1982, p. 9. Unele obiecte de factură romană au intrat în colecțiile muzeistice ale școlilor din zonă, inclusiv din orașul Slatina, sau în colecții particulare. Autorul articolului a adus în sala bibliotecii Liceului „Radu Greceanu” din Slatina două blocuri de piatră fasonată din restul de drum roman, punctul zăvoiul Oltului, spre satul Salcia (com. Slătioara).

⁴ General Gh. Petrescu, Florin Hodinănu, *Monografia județului Olt*, vol. I, Slatina, 1944, p. 43.

Varianta, cu o lungime de circa 13 km, avea următorul traseu: Enoșești (Acidava) - satul Slătioara - capul vestic al podului rutier de la orașul Slatina - satul Salcia (com. Slătioara) - satul Arcești-Cot (com. Pleșoiu). La Arcești-Cot, intra în contact cu drumul roman principal, care venea de la Dunăre și înainta spre Rusidava (Drăgășani). Nu este exclus ca acest segment deviat de la drumul roman pe care-l numim, în stadiul actual al cercetărilor, variantă sau ramificație, să facă parte din traseul principal al drumului roman, construit în timpul împăraților Traian (98-117) și Hadrian (117-138).

O situație similară se află în sectorul montan al Limes Alutanus, unde romanii nu construit o variantă, o ramificație, la est de muntele Cozia, care lega castelele și aşezările de la Rădăcinești și Titești (județul Vâlcea) și revenea la drumul principal din fața castrului de la Racovița (Praetorium, împreună cu cel de la Copăcenii). Acest drum asigura transporturile cu vehicule mari care nu puteau circula pe drumul îngust și suspendat de pe valea Oltului⁵. Cu ce scop au construit romanii varianta, ramificația Acidava (Enoșești) - podul de la Slatina - Arcești-Cot, cu un traseu lung de aproximativ 13 km? Ne întrebăm dacă romanii au construit un pod stabil sau de vase peste Olt, în dreptul orașului Slatina (localitate care apare notată pe hărțile medievale vest-europene, Aluta)? Nu știm, deoarece nu s-au păstrat dovezi arheologice.

Pe teritoriul Slatinei și în jurul orașului au fost depistate obiecte romane, cu precădere monede. Aici s-a descoperit, în 1874, un mare tezaur alcătuit din circa 2250 dinari emiși de la Galba (68-69) la Commodus (180-192); iar la poalele dealului Grădiște, o monedă emisă de Gordian III (238-244), bătută la Odessos (azi Varna). Un alt tezaur descoperit înainte de 1908, la Slatina cuprindea circa 400-600 monede de bronz, argint și aur, emise de Septimius Sever, Geta, Caracalla, Gordian III, Aurelian, Constantin I și piese bizantine⁶.

După 1944, în cartierele Strehareț, Cireașov și Crișan II ale orașului Slatina, au fost găsite monede romane din secolele II-IV, cărămizi, ceramică, unelte, arme de fier etc⁷. Dealul Grădiște, situat în partea central-vestică a orașului Slatina, este o „cetate naturală” care domină valea Oltului pe distanțe de zeci de kilometri⁸. Considerăm că militarii romanii, buni strategii, nu puteau să rămână indiferenți la „oferta naturii”. Pe platoul dealului și pe pantele acestei „insule naturale” foarte înaltă, înainte și după 1900, în timpul unor săpături și defrișări au fost găsite materiale romane, inclusiv monede. De asemenea, în ultimul război mondial, armata germană a instalat pe dealul Grădiște cel mai mare centru de transmisiuni din sud-estul Europei (telefon-telegraf-radio) care stabilea legături cu fronturile de est, de sud și Berlin. Diferite instalații, artileria antiaeriană, pază etc. au construit buncăre, cazemate, tuneluri etc. În cursul săpăturilor au fost scoase la suprafață multe și variate materiale romane și bizantine pe care specialiștii din armata germană le-au adunat și transportat în Germania.

⁵ D. Tudor, *O. R.*, p. 251-252, 294-297, 307-308; idem, *Itinerare arheologice și istorice oltene*, Edit. Sport-Turism, București, 1979, p. 157-158 (Acidava); p. 176-177 (Rădăcinești și Titești).

⁶ *O. R.*, p. 121; Paul I. Dicu, *art. cit.*, supra nota nr. 3.

⁷ *O. R.*, 119 (Enoșești), 121, 231 (Slatina) *Județul Olt. Monografii*, Edit. Sport-Turism, București, 1980, p. 41-42.

⁸ *Supra*, nota nr. 4, p. 21-22, 23.

În aceste condiții este explicabilă existența ramificației, variantei de drum roman de la Acidava - Slatina - Arcești-Cot, care asigura transportul armatei și al civililor în stânga Oltului, pe teritoriul actual al orașului Slatina, iar de aici făcându-se legătura cu Limes Transalutani, probabil până la castelele de la Urluieni (jud. Argeș). De aceea pe dealul Grădiște erau necesare construcții militare (turn de observație și semnalizare, un castellum sau un castru). De altfel romanii amplasau uneori fortificații pe malul opus al unei ape curgătoare mari, pentru ca să respingă pe invadatori înainte de a trece prin vad sau peste apa râului. În acest sens, semnez „hic et nunc“, depistarea în anul 1951 a unor urme de fortificații romane pe malul stâng al Oltului, la Stoilești (județul Vâlcea), în fața castrului de la Ioneștii-Govorii (Pons Aluti)⁹. De asemenea, castrul roman pe care l-am descoperit la Pitești era amplasat pe partea stângă a râului Argeș (spre est) și nu pe malul drept (spre vest)¹⁰.

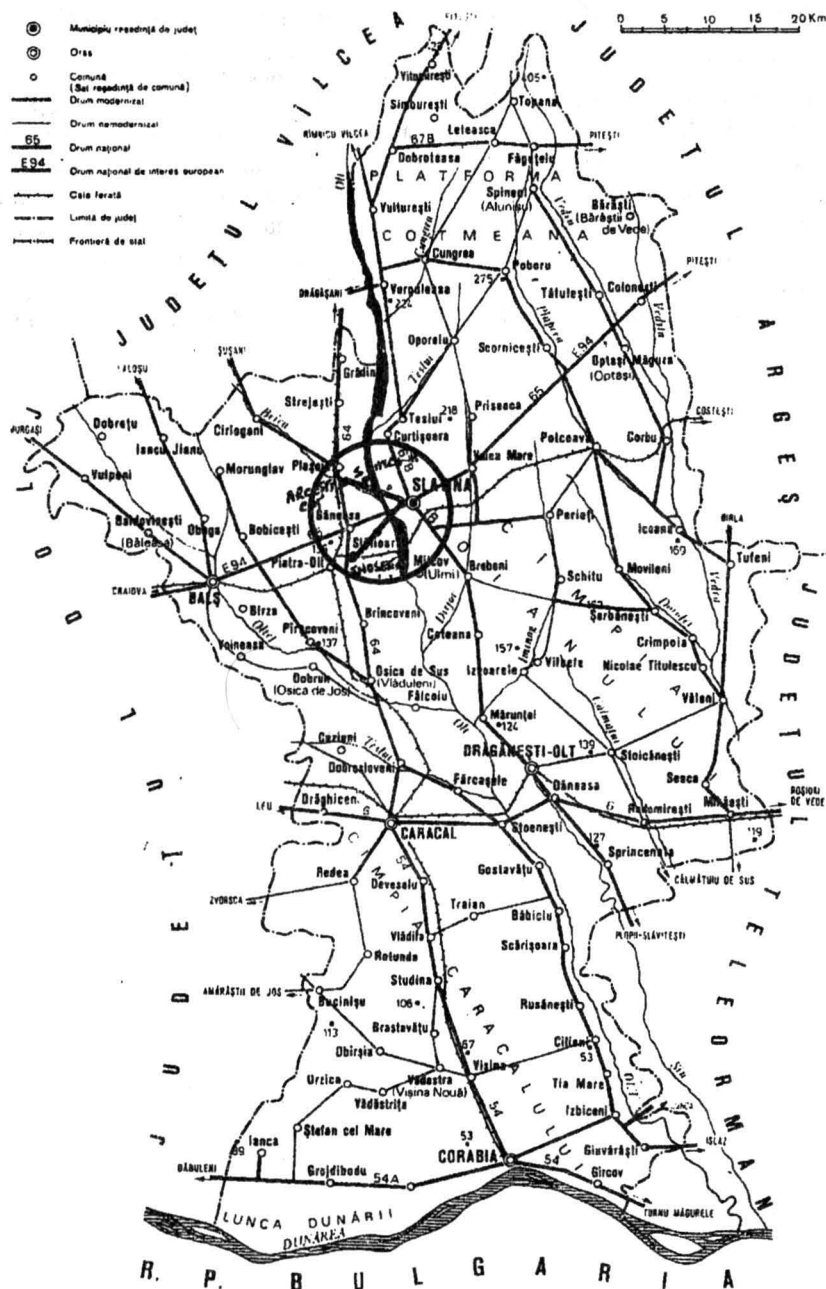
Despre descoperirea segmentului necunoscut al drumului roman (variantea, ramificația) am informat imediat, de mai multe ori, forurile administrative, pe arheologi și pe profesori de istorie ai liceului (Daniel Mirodot, I. Pătru, Florea Stănculescu ș. a.) care au mers pe teren, pentru a se informa direct. În cadrul unor ședințe, sesiuni etc. am prezentat comunicări și informații. După reforma agrară din 1945 și după înființarea unităților socialiste în agricultură (1949), urmele drumului roman Acidava - Slatina - Arcești-Cot au fost distruse în întregime. Distrugerii mari au fost provocate cu ocazia amplasării instalațiilor balastierei de la Slatina - Slătioara, după 1949. La fața locului în anii 1938-1943 au fost invitați profesorii Ioan Andrieșescu¹¹, Radu Vulpe, Constantin Moisil, Dumitru Tudor ș. a. care au confirmat existența arterei romane, însă datorită împrejurărilor nefavorabile n-au reușit să revină pe teren până în 1949, pentru a valorifica științific această descoperire. Anumite materiale au fost aduse și depozitate în biblioteca Liceului „Radu Greceanu” din Slatina - Olt¹². Alte materiale au ajuns în colecția avocatului Ioan Florescu, fost student al lui Tocilescu, președintele de onoare

⁹ Autorul articolului de față a informat pe arheologii D. Tudor, Radu Vulpe, D. Berciu, G. Bichir ș. a. despre aceste descoperiri, însă nici până astăzi nu s-au făcut sondeaje, eventual săpături în locul respectiv.

¹⁰ Paul I. Dicu, *Așezarea geto-dacică fortificată și vestigiile romane de la Budeasa Mică. Castrul roman de la Pitești. Traseul Limes Transalutani în sectorul Pitești*, în „Argessis”, Studii și Comunicări, Pitești, IX, 2000, p. 40-47.

¹¹ Invitația a fost făcută de profesorul Traian Biju, directorul liceului, cunoscut apropiat al arheologilor menționați mai sus. Precizăm că Ioan Andrieșescu a fost numit profesor titular (istorie, germană) la Liceul „Radu Greceanu” din Slatina, în anul școlar 1918-1919. A figurat în documentele școlii până în anul 1924. Nu a predat mult timp la clasă, deoarece a cerut detașarea în București. În 1924 a renunțat definitiv la catedra de la Slatina (conform dispozițiilor în vigoare, catedrele profesorilor titulari detașați nu puteau fi declarate vacante, dacă aceștia nu renunțau oficial). I. Andrieșescu a devenit profesor universitar, șef al catedrei de istorie antică, la Universitatea din București, director al Muzeului Național de Antichități, membru corespondent al Academiei Române. În fiecare an venea la Slatina pentru cercetări, conferințe, expuneri sau în vizită la prieteni și alți cunoscuți apropiați.

¹² Arheologul C. S. Nicolaescu-Plopșor, profesor la Plenița - Dolj, director al Muzeului din Craiova și al Institutului de Arheologie din Oltenia, în ultima parte a vieții cercetător științific în București și profesor la Universitatea din Craiova, obișnuia să ridice din colecțiile muzeale ale școlilor, fără aprobare și forme legale, diferite obiecte arheologice valoroase și alte materiale (cărți, timbre, documente medievale, albume etc.). Nu restituia nici piesele „împrumutate”. Așa a procedat și cu obiectele din colecția muzeistică a Liceului „Radu Greceanu” din Slatina, păstrată în biblioteca liceului (mai ales în timpul vacanțelor). Aici se aflau depozitate piese din județul Olt și din alte județe limitrofe, inclusiv din perimetrul Limes Alutani. A avut multe reclamații și anchete (autorul articolului a fost bibliotecar ajutor în anii 1937-1945), Revizoratul școlar a intervenit cu dispoziții și instrucțiuni trimise școlilor (cunosc aceste acte oficiale elaborate de tatăl meu, înv.

Ioan Fl. Dicu (1894-1946) timp de mai mulți ani revizor și inspector școlar în județul Olt, la care adăugăm informațiile orale). În legătură cu aceste procedee inadmisibile, ilegale, am avut discuții cu arheologul oltean pe parcursul anilor, mai ales în perioada 1955-1959, când eram inspector școlar la Secția de învățământ a regiunii Argeș (Paul I. Dicu, în „Argessis”, IX, 2000, p. 510, nota nr. 11).

al Comitetului organizatoric pentru înființarea muzeului de istorie al județului Olt din Slatina¹³.

În încheiere consider că se impun efectuarea unor sondaje sau a unor săpături arheologice sistematice pe traseul drumului roman între Acidava (Enoșești), podul rutier de la Slatina, satul Salcia (com. Slătioara) și satul Arcești-Cot (com. Pleșoiu), jud. Olt. De reținut faptul că Muzeul Județean Olt, Slatina a reluat recent săpăturile arheologice în castrul de la Acidava - Enoșești, obținând rezultate valoroase. În ultimii ani s-au efectuat și alte săpături arheologice pe traseul Limes Alutanus, care nu au confirmat existența unor urme de fortificații romane la Rusidava (Momotești-Drăgășani) și Pons Aluti (Ioneștii Govorii, jud. Vâlcea). În schimb, au fost descoperite importante vestigii romane Strejeștii de Jos, jud. Olt, databile în sec. II-III d. Chr.¹⁴.

¹³ Paul I. Dicu, *Profesorul și muzeograful Ion N. Moroșanu (1894-1967)*, în „Argesis”, IX, Pitești, 2000, p. 509, nota nr. 10.

¹⁴ C. Preda, Aurelia Grosu, în „Argesis”, XI, Pitești, 2002, p. 75-80.